

Book Review

Book review of “The Social Construction of Difference: Gender in the University Classroom” by Karam Habibpour Getabi

Mehri Tayebinia ^{1*}

¹ PhD in Cultural Sociology, Institute for Management and Planning Studies, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Received: May. 26, 2022

Accepted: Feb. 22, 2023

KEYWORDS

Identity construction
gender identity
University classroom
Higher Education

* Corresponding Author
m.tayebinia@imps.ac.ir

How to Cite this article:

Tayebinia (2023). Book Review of “The Social Construction of Difference: Gender in the University Classroom: by Karam Habibpour Getabi. *University Studies*, 1(3), 189-197.

doi: 10.22035/JOUS.2023.5081.1052

URL:

http://www.jous.ir/article_456.html

Copyright:

© The Authors. This is an open access article under the [CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) license

ABSTRACT

The book entitled *The Social Construction of Difference: Gender in the University Classroom* was written by Dr. Karam Habibpour Getabi in 2017. This is notable for examining the methodological dimensions of an academic research in the field of gender identity, especially female identity, as well as paying attention to science in the experience of gender differences and approaches leading to structure and agency in the gender reproduction or construction. The book claims the neglect of sociology in dealing with the cultural and social dimensions of the university classroom, and hence, it talks about the narrative of gender experience in the classroom. It seems that despite the set goals, the direction of the book is more than anything related to the gender issue and with the default design of the gender bias in the classroom, the methodology and the research process will suffer bias, as well. The research path focuses more on the separation of subjects in the field of learning. Data interpretation, contrary to the claim of the book and the proposed theoretical approaches, has not been on the path of constructivism. Finally, the role of the university in strengthening the gender difference or adjusting this difference is unclear, and the interpretation and evaluation of the university and its role in identifying students is formulated in a passive rather than active mode. One of the main challenges of this critique is related to the style of expression of the collected concepts and their interpretation. In other words, the conceptualization of titles in the presentation of research results will reproduce gender stereotypes in a hidden agency. Therefore, in order to degenderize research requires more than anything else a real understanding of issues, imbalances and social discontinuities.

INTRODUCTION

This is a critical review of the book due to the importance of recognizing gender identity in order to adjust the differences in all domains of social life. The book is an academic research in the gender identity domain, especially the female identity and is also significant for its attention to science in experiencing gender differences and approaches leading to structure and agency in the reproduction or reconstruction of gender.

INTRODUCING THE BOOK

The book *Social Construction of Difference: Gender in the University Classroom* by Dr. Karam Habibpour Getabi was published by the Institute of Cultural and Social Studies of the Ministry of Science, Research and Technology. The book consists of four chapters, with the first dealing with the classroom and the issue of gender. The second chapter focuses on gendered society and gendered class. The third chapter is on women in the university while the fourth chapter deals with the distracting environment for women students in the classroom.

The data of the book is based on a survey of Iranian universities, with the sample population being male and female students who, in some parts of the research, were used in a combined form through semi-structured interviews and group discussions.

The book is centered on three fundamental questions in order to examine the challenges faced by students in experiencing gender differences: Is the classroom experience differs for male and female students? Does the university, which is supposed to help adjust inequality, implicitly move towards reproducing inequality and hierarchical power? And why are the experiences of boys and girls different despite the same conditions in the classroom?

THE MOST IMPORTANT CRITICAL POINTS

1) The Research Idea in Conjunction with Gender Perspective

The advantage of this book is its main and central idea, which seeks to identify and find the root of the possible construction of gender differences in the academic environment. The movement of the book from rationality i.e. the learning discourse to recognizing concrete cultural and social experiences is a neglected matter for the university.

It seems that in raising question whether or not the classroom in Iranian universities is a matter of gender is a problem itself in terms of the principle of the research. This is while being sexual may possibly be meaningful in many areas, but may not necessarily cause problems. Thus, the gender problem of the class is not an absolute problem, and it becomes so, for example, when it is able to disrupt the

nature of the classroom, the learning process, individual or collective identity of the students or the identity of the university, etc. However, it is appropriate that researchers in the field of gender studies do not inadvertently contribute to the reproduction of the gendering of the fields with the aim of resolving the issues related to the gender perspective.

Therefore, entering into gender studies is always not necessary to combine the idea of research with a gender perspective. Because according to this view, constructivism of gender identities in the university is probably the outcome of a gendered society, a gendered university, gendered content, gender-oriented professor, etc., which may not be specific examples of a university culture or the interpretation of a book on academic tradition.

2) Experience of Gender Difference

In explaining the experience of gender difference in class, the author formulates the proposition that "the experience of gender difference in the classroom is socially constructed" (Habibpour 2017:43). But during the discussions, it seems that the book explains the experience of gender difference more than taking into account the social and cultural dimensions attached to learning and cognitive variables. This is while; numerous researches conducted in the field of cultural and social attitudes of students, their experiences have been presented in different forms of learning, which has not been considered in the course of this research (Refer to Sirajzadeh et al., 1395, 30-39).

What conceptualizes gender difference in varied social domains depends a lot on the attitudes and position of genders in society. The new trends of women in the university, like in other areas, can create a challenging process of identification, which is very dependent on the social conditions and contexts, and definitely the social and cultural issues cannot be analyzed only in the learning and cognitive sections of the university. Findings of a research show that the providers of textbooks did not believe in the inherent gender difference in the cognitive field and reminded that any difference between girls and boys is in the cognitive cultural field and is rooted in the different views of the society, family, and peer group and parenting methods (Samadi, 2014, 83).

Therefore, the requirement and necessity of recognizing the gender difference in the university is worthy of attention in order to provide appropriate social and cultural preparations through teaching and learning to students, professors, and university staff. Any social and cultural issue in relation to giving meaning to learning beyond book formulations is important with regard to gender differences. Most of the studies in the gender domain have considered learning assessment around how to teach and content in line with empowering women and removing institutional barriers that have become an obstacle for women's educational progress (Joan Di Giorgio Lutz, 2017).

University Studies

Vol. 1
Issue 3
Spring 2023

3) Academic Identity: From Reproduction to Rethinking

Another strong point of this book is that despite the author's unsuccessful attempt in the process of investigating and recognizing the gender difference in the social and cultural dimensions, he has investigated gender conceptualization in literature and gender theories at the intersection with biological and social theories and, finally turns the focus of the study towards social constructivism and explains dynamic understanding of gender along with maturity, experience and rethinking as well as mechanisms of gender difference.

In constructivism, as the problem is constructed the way we encounter with, the book describes and explains the separation of its approach well. In this approach, the traditional perception of gender changes in the process of reproduction. In this interpretation, gender is not an assumed parameter and is formed with interaction and mutual communication, and there can be seen the role of macro social forces in adjusting gender identity. The book argues well that the classroom is a stage of building gender identity in the university.

But what seems to be neglected in the explanation of the gender identity construction is to pay attention to the evolution of women's identity and the new identity construct in the classroom. The book merely emphasizes the reproduction of identity in the continuation of family and society according to the structures, and it conceptualizes gender in the classroom only through examples.

What is important in the social constructivism approach is dealing with new meanings in new circumstances. Although part of the constructions can be rooted in earlier traditions and in a sense reproduced in other objective frameworks, but what happens in constructivism is that subjective realities can find a dynamic role in building objective realities and create new concepts in the process of rethinking. Students who enter university classrooms with social and cultural backgrounds and are subjected to new conditions and education, they will be able to define the gender difference in a different way and they are not just to reproduce their own culture in the classroom. This is while this book almost reviews the role of intervening variables of university education and learning but is silent on the university environment as a social institution and its role in the construction of social differences.

4) Women and University

The book, in the second chapter entitled Gendered Society and Gendered Class, argues that the type of gender approaches in the society that is in the interaction with institutions, including the family institution penetrates into the university classroom and that the gendered class is actually a continuation of the gendered society (Habibpour Getabi, 2017, 50).

The book explains two approaches and two parallel discourses with regard to women in the university but considers the role of structure in the feminization discourse of the university to be more prominent than agency. Considering that there is a separation between students in the sense of newcomers and previous batches or those in the process of graduation, it is not possible to have such assumption regarding the gender approach in the classroom. The book points to the effect of a different perspective on the learning style, as well as the effect of the perception of ability based on the social status (women being lower). But what has been neglected in this section in relation to women's challenges is that before dealing with the effects of any unequal approach in the classroom, it was necessary to first pay attention to the nature of this difference.

As a social and educational institution, the university itself has many interactions, which more than anywhere take place in the classroom between professors, the content of education, the educational environment, etc and necessarily it cannot reproduce family and community approaches without any influence or intervention. Rather, it can probably be a sufficient explanation for non-gendered approaches in the classroom. Therefore, any lack of attention to interactions within the university can be considered a type of research bias instead of the concept of "gender bias" mentioned in the book (Habibpour Getabi, 2017, 48).

In the constructivist approach, the book emphasizes on the wide representation of gender patterns, preserving the legacy of women's previous role, their compliance with behavioral patterns and their repetitions. And the general understanding of the classroom is reduced to the reproduction of authentic behaviors. Meanwhile, many other researches in the field of women (Tayebinia, 2016: 254) show that after the university experience, women are in the process of mental rethinking and start to recreate their behavioral patterns and living policies, and the repetitions cannot explain gender approaches in the university and the classroom to the extent of authentic behaviors.

However, in its second theoretical approach to women and the university, in a section entitled "Subjectification of Society and Change in Gendered Society", by using metamorphosis, it refers to the agency of women and their role in the adjustment of the gendered society. The book also introduces the concept of "women's citizenship" as a new subject of the female identity in the changing women discourse; knowledge-oriented subjects, participation, response, rethinking, etc. (Habibpour Getabi, 2017: 55). What is stated in the book in this regard is as follows: "Although at the beginning, women's entry into higher education, and even its feminization, the role of structure is outstanding in the construction of women, but in the further stages and with the increase (qualitative) of girls in higher education, their presence will definitely take on the color of agency and women after attending for several years in the university, of course, in case of democratization of the society, they can adjust the flow of the society from the gender mode due to the subjectification of the society" (Habibpour Getabi, 2017, 56).

University Studies

Vol. 1
Issue 3
Spring 2023

Based on what is said above, the theoretical approaches of the book refer to the dual discourses in the university, which will equally influence the classroom. It seems that, although the book adequately explains the two discourse approaches, the content of the book has not been able to classify demarcation existing in itself and this can still expose the weakness of the structures of the method applied in the book. As such, the role of the university as an institution in strengthening and adjusting the gender inequality is not clear and the evaluation of the university and its role in the identification interprets more in the passive than active state.

5) The Role of Lingual and Expressive Styles in Hidden Agency of Gender Construction

What is seen as challenge while concluding the text is how to use linguistic and expressive styles in representing and reflecting the results? Although the book itself looks at gendered lingual styles from another perspective and acknowledges exactly the impact and role in the gender discourse. But since language and expression styles can play the role of a hidden agent in the reproduction of gender stereotypes, it is necessary to take into account all social interactions.

Using concepts and labels to explain the results of a research can themselves be hidden agents in gender reproduction and construction. In order to argue and explain the gender bias, the book in some parts has applied concepts, which are appropriate in line with eliminating and modifying invalid stereotypes in the female identity domain, and these concepts need to be examined and reviewed. Although the book has tried to deal with the conventional understanding of the social concept to bring its construction closer to the existing approaches in the family and society, but in traditional university and academic researches, some concepts outside the social context can be of conceptual bias and value burden. It is the language that is both in the face and in application is the basis of building, perpetuating and challenging meaning (Vivin Ber, 2005: 75). Accordingly, in order to avoid this semantic confusion and degendering of the scientific research, it is suggested to pay attention to this aspect. Researches in the gender domain, more than anything else, require a real understanding of issues, imbalances and social ruptures.

BIBLIOGRAPHY

- Burr, V. (2015). *Barsāxtgarāyi-ye ejtemā'i* [Social constructionism] (A. Salehi, Trans.). Tehran, Iran: Ney.
- DiGeorgio-Lutz, J. (2018). *Zanān dar āmuzeš-e āli: taqir-e tavanmandsāz* [Women in higher education: empowering change] (B. Tahmasbi, Trans.). Tehran, Iran: Institute for Social and Cultural Studies.
- Habibpoor Gatabi, K. (2018). *Barsāxt-e ejtemā'i-ye tafāvot: jensiyat dar kelās-e dars-e dānešgāhi* [social construction of difference; Gender in the university classroom]. Tehran, Iran: Institute for Social and Cultural Studies.
- Samadi, M. (2005). Belief curricula planning n girls' and boys' cognitive fields differences. *Women's Studies Sociological and Psychological*, 3(8), 83-96. doi: 10.22051/jwsps.2005.1265
- Serajzade, S.H., Javaheri, F., & Feizi, I. (2016). *Negarešhā va raftār-e dānešjuyān* [Attitudes and behavior of students]. Tehran, Iran: Institue for Social and Cultural Studies.
- Tayebinia, M. (2017). *Dānešgāh, hoviyat va siyāsat-e zendegi-ye zanān* [University, identity and life politics of women]. Tehran, Iran: Institute for Social and Cultural Studies.

University Studies

Vol. 1
Issue 3
Spring 2023

نقد کتاب

نقد کتاب «برساخت اجتماعی تفاوت؛ جنسیت در کلاس درس دانشگاهی» اثر کرم حبیب‌پور گتابی

مهری طیبی‌نیا^۱

^۱ دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، تهران، ایران

چکیده

کتاب برساخت اجتماعی تفاوت؛ جنسیت در کلاس درس دانشگاهی، نوشته دکتر کرم حبیب‌پور گتابی، در سال ۱۳۹۷ تألیف شده است. این کتاب به واسطه بررسی ابعاد روش شناختی یک پژوهش آکادمیک در حوزه هویت جنسیتی، به ویژه هویت زنانه، و نیز توجه به ساحت علم در تجربه تفاوت جنسیتی و رویکردهای منتهی به ساختار و عاملیت در بازتولید و یا برساخت جنسیت قابل توجه است. کتاب مدعی غفلت جامعه‌شناسی در پرداختن به ابعاد فرهنگی و اجتماعی کلاس درس دانشگاهی است و از این جهت، به روایت تجربه جنسیتی در کلاس درس می‌پردازد. به نظر می‌رسد که علی‌رغم اهداف تعیین شده، سمت و سوی کتاب بیش از هر چیز در تلازم با امر جنسیتی قرار می‌گیرد و با طرح پیش فرض اریب جنسیتی در کلاس درس، در روش‌شناسی و فرایند اجرای پژوهش دچار اریب پژوهشی می‌شود. مصادیق تجربه تفاوت جنسیتی در متغیرهایی مورد بررسی قرار می‌گیرند که بیش از توجه به رویکردهای ساختار و عاملیت، متمرکز بر رویکردهای شناختی می‌شوند و مسیر پژوهش بیشتر بر تفکیک موضوعات در حوزه یادگیری متمرکز می‌شود. تفسیر داده‌ها، برخلاف ادعای کتاب و رویکردهای نظری مطرح شده، در مسیر برساخت‌گرایی قرار نگرفته است. در نهایت، نقش نهاد دانشگاه در تقویت تفاوت جنسیتی و یا تعدیل این تفاوت مشخص نیست و تفسیر و ارزیابی از دانشگاه و نقش آن در هویت‌سازی دانشجویان بیش از حالت فعال، در حالت منفعل صورت‌بندی شده است. یکی از چالش‌های اصلی این نقد مترتب بر سبک بیان مفاهیم احصا شده در بیان نتایج و تفسیر آن‌ها است. مفهوم‌سازی عناوین در ارائه نتایج پژوهش، خود در یک عاملیت پنهان، بازتولیدکننده کلیشه‌های جنسیتی خواهد بود. بنابراین، به منظور جنسیت‌زدایی از پژوهش‌های علمی، تحقیقات حوزه جنسیت بیش از هر چیز نیازمند شناخت واقعی از مسائل، عدم تعادل‌ها و گسست‌های اجتماعی است.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۰۳

واژگان کلیدی:

برساخت هویت

هویت جنسیتی

کلاس درس دانشگاهی

آموزش عالی

* نویسنده مسئول

m.tayebinia@imps.ac.ir

چگونه به این مقاله ارجاع دهیم:

طیبی‌نیا، مهری (۱۴۰۲). نقد کتاب «برساخت اجتماعی تفاوت؛ جنسیت در کلاس درس دانشگاهی» اثر کرم حبیب‌پور گتابی. فصلنامه مطالعات دانشگاهی، ۱(۳)، ۱۸۹-۱۹۷.

doi: 10.22035/JOUS.2023.5081.1052

URL:

http://www.jous.ir/article_456.html

کپی‌رایت:

© نویسندگان / دسترسی به متن کامل مقال
بر اساس قوانین کپی‌رایت کامانز CC BY 4.0 آزاد
است.

۱. مقدمه

نقد حاضر به دلیل اهمیت شناخت هویت جنسیتی در راستای تعدیل تفاوت‌ها در همه ساحت‌های زندگی اجتماعی، به‌خصوص ساحت علم، به نقد و بررسی این کتاب می‌پردازد. نویسنده محترم کتاب بر این نظر است که شاید برخی از مخاطبان کتاب در برابر داده‌های کتاب مقاومت کنند. وی یافته‌ها را روایتی صادق در اغلب دانشگاه‌های ایران می‌داند و معتقد است که این روایت در دانشگاه‌های دیگر می‌تواند متفاوت باشد. بنابراین، شاید پرداختن به کتاب از منظر یک مخاطب و خواننده بتواند در یک سهم اندک، به همسویی مصادیق و یا ناهمسویی و حرکت به سمت روایت‌های دیگر از تفاوت جنسیتی از طریق فهم چگونگی تفاوت‌های جنسیتی و عملکرد آن‌ها در جامعه کمک کند. در ادامه به نقد و بررسی این اثر در قالب چند بخش مستقل پرداخته خواهد شد.

۲. معرفی کتاب

کتاب برساخت اجتماعی تفاوت؛ جنسیت در کلاس درس دانشگاهی نوشته دکتر کرم حبیب‌پور کتابی است که در سال ۱۳۹۷ توسط پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم به چاپ رسیده است. این کتاب در چهار فصل تدوین شده است. فصل اول به «کلاس درس و امر جنسیت»، فصل دوم به «جامعه جنسیتی، کلاس جنسیتی»، فصل سوم به «زنان در دانشگاه»، و فصل چهارم به «فضای سرد کلاس درس برای زنان» پرداخته است.

این کتاب به واسطه بررسی ابعاد روش‌شناختی یک پژوهش آکادمیک در حوزه هویت جنسیتی، به ویژه هویت زنانه، و نیز توجه به ساحت علم در تجربه تفاوت جنسیتی و رویکردهای منتهی به ساختار و عاملیت در بازتولید و یا برساخت جنسیت قابل توجه است. این کتاب مدعی نخستین روایت از تجربه جنسیتی کلاس درس در ایران از چشم‌انداز جامعه‌شناسی و توجه به ابعاد فرهنگی و اجتماعی آن است. این کتاب با هدف پوشش غفلت جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی به‌طور عام در بررسی ابعاد فرهنگی و اجتماعی کلاس درس نوشته شده است. داده‌های کتاب برگرفته از یک پیمایش در دانشگاه‌های کشور به‌عنوان نمونه در بین دانشجویان دختر و پسر بوده و هم‌زمان در بخش‌هایی از پژوهش، به‌صورت ترکیبی، از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و بحث گروهی متمرکز استفاده شده است.

این کتاب متمرکز بر سه سؤال محوری، به بررسی چالش‌های دانشجویان در تجربه تفاوت جنسیتی می‌پردازد. سؤال اول این است که آیا تجربه کلاس درس برای دانشجویان دختر و پسر متفاوت است؟

سؤال دوم این است که آیا دانشگاهی که قرار است به تعدیل نابرابری کمک کند، به طور ضمنی به سمت بازتولید نابرابری و قدرت سلسله‌مراتبی حرکت می‌کند؟ و در نهایت، سؤال سوم این است که چرا تجربه‌های دختران و پسران با وجود شرایط یکسان در کلاس درس متفاوت‌اند؟

۳. مهمترین نکات انتقادی

۳-۱. ایده پژوهش در تلازم با نگاه جنسیتی

مزیت اصلی این کتاب ایده اصلی و محوری آن است که درصدد شناخت و ریشه‌یابی برساخت احتمالی تفاوت‌های جنسیتی در فضای دانشگاهی است. حرکت کتاب از عقلانیت مرسوم گفتمان یادگیری به سمت شناخت تجربه‌های ملموس فرهنگی و اجتماعی به‌عنوان یک امر مغفول برای دانشگاه است. بر این اساس، رویکرد کتاب مترتب بر رویکرد نظری و روش‌شناسی تلفیقی و ترکیبی است که می‌تواند زوایای بیشتری از کلاس درس را با نگاه جامع‌تری مورد کنکاش قرار دهد.

اما آن‌چه به‌عنوان یک پیش‌فرض عام در حوزه پژوهش‌های علمی با روش کمی مطرح است این است که پژوهش‌ها با فرضیه‌هایی آغاز می‌شوند و پس از طی مراحل آزمون، بخشی از نتایج پژوهش خواهند شد. برای مسئله‌سازی در پژوهش، جایی می‌توانیم به چرایی‌ها ورود کنیم که قبل از آن توانسته باشیم به‌طور مستدل دلیل ورود به سؤال اصلی را توضیح دهیم. ضرورت مسئله تحقیق از این‌جا آغاز می‌شود که فرضیه‌هایی محقق را به‌سمت سؤال پژوهش برده باشد.

به نظر می‌رسد که در طرح این سؤال که آیا کلاس درس در دانشگاه‌های ایران امری جنسیتی است یا خیر، اصل مسلم پژوهش این است که جنسیتی بودن در دانشگاه و کلاس درس به خودی خود مسئله‌آفرین است. این در حالی است که جنسیتی بودن ممکن است در ساحت‌های متعددی معنادار باشد، اما لزوماً ایجاد مشکل نمی‌کند. پس دقیقاً مشکل جنسیتی بودن کلاس یک مسئله مطلق نیست و جایی مسئله می‌شود که مثلاً توانسته باشد در ماهیت کلاس درس، یادگیری، بخشی از هویت فردی یا جمعی دانشجویان، هویت دانشگاه و ... اختلال ایجاد کند. اگرچه می‌توان منظور و ادامه کار این پژوهش را بر همین منطبق تصور کرد، اما شایسته است که محققان حوزه مطالعات جنسیت، با دقت نظر بیشتر خود با هدف رفع مسائل مترتب بر نگاه جنسیتی، خودشان ناخواسته سهمی در بازتولید جنسیتی شدن ساحت‌ها نداشته باشند.

بنابراین، لازمه ورود به پژوهش‌های جنسیتی، همواره در تلازم قرار دادن ایده پژوهش با نگاه جنسیتی نیست؛ لازمه شناخت این است که بین فهم دانشجویان دختر و پسر از کلاس درس

می‌تواند تفاوت وجود داشته باشد و حتی چگونگی این تفاوت، پیش فرض امر جنسیتی به‌عنوان یک امر شناخته‌شده و مسلم در هر ساحتی نیست؛ زیرا مترتب بر این نگاه، برساخت‌گرایی هویت‌های جنسیتی در دانشگاه، احتمالاً محصول جامعه جنسیتی، دانشگاه جنسیتی، محتوای جنسیتی، استاد جنسیت‌زده و ... می‌شود که شاید مصادیق دقیقی از یک فرهنگ دانشگاهی و یا، به تعبیر کتاب، سنت دانشگاهی نباشد؛ کما این‌که مصادیق به‌کاررفته در پژوهش برای توضیح تفاوت جنسیتی، مانند ورود به دانشگاه، عملکرد تحصیلی و آموزشی، نگرش به اساتید، استفاده از شبکه‌های اجتماعی و غیره، و یا مباحثی از قبیل این موضوع که ایده زنانه شدن دانشگاه با توجه به ماهیت تاریخ مردانگی آموزش عالی چگونه می‌تواند مسئله‌ساز باشد، تبیین نشده است.

۳-۲. تجربه تفاوت جنسیتی

در توضیح تجربه تفاوت جنسیتی در کلاس، نویسنده این گزاره را فرموله می‌کند که «تجربه متفاوت جنسیتی در کلاس درس، برساخته اجتماعی است» (حبیب‌پور گتایی، ۱۳۹۷، ۴۳). اما در اثنای مباحث، به نظر می‌رسد که کتاب تجربه تفاوت جنسیتی را بیش از در نظر گرفتن ابعاد اجتماعی و فرهنگی، وابسته به متغیر یادگیری و متغیرهای شناختی توضیح می‌دهد؛ این در حالی است که پیشینه پژوهش‌های متعدد انجام‌شده در حوزه نگرش‌های فرهنگی و اجتماعی دانشجویان، مصادیق تجربه اجتماعی و فرهنگی دانشجویان را به شکل‌هایی متمایز از یادگیری ارائه کرده‌اند که این امر در جریان پژوهش مورد توجه قرار نگرفته است (سراج‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵، ۳۹-۳۰).

آنچه تفاوت جنسیتی در ساحت‌های مختلف اجتماعی را مفهوم‌سازی می‌کند، وابستگی بسیاری به نگرش‌ها و جایگاه جنسیت‌ها در جامعه دارد. گرایش‌های جدید زنان در دانشگاه نیز، مانند ساحت‌های دیگر، می‌تواند فرایندی پرچالش از هویت‌یابی ایجاد کند که بسیار وابسته به شرایط و زمینه‌های اجتماعی است و قطعاً امر اجتماعی و فرهنگی در دانشگاه نمی‌تواند صرفاً در بخش یادگیری و شناختی در دانشگاه تحلیل شود. یافته‌های یک پژوهش نشان می‌دهند که فراهم‌کنندگان کتاب‌های درسی به تفاوت جنسیتی ذاتی در زمینه شناختی اعتقاد نداشتند و یادآور شدند که هرگونه تفاوت دختران و پسران در زمینه شناختی، امری فرهنگی است و ریشه در چشم‌داشت‌های متفاوت جامعه، خانواده، گروه همسالان و روش‌های پرورشی والدین دارد (صمدی، ۱۳۸۴، ۸۳).

بنابراین، لازمه و ضرورت شناخت تفاوت جنسیتی در کلاس درس دانشگاهی، از این جهت که بتواند آمادگی‌های اجتماعی و فرهنگی مناسب را از طریق آموزش و یادگیری دانشگاهی برای

دانشجویان و اساتید و اهالی دانشگاه فراهم کند، شایان توجه است. باید توجه داشت که آنچه یادگیری را متأثر می‌کند جامعه‌پذیری و انتظاری است که دانشجویان از دانشگاه براساس چارچوب‌های عدالت جنسیتی دارند و نه چارچوب‌های زیستی رایج. بنابراین، هرگونه امر اجتماعی و فرهنگی، در رابطه با معنابخشی به یادگیری، بسیار فراتر از صورت‌بندی‌های کتاب در ارتباط با تفاوت جنسیتی دارای اهمیت هستند. اغلب مطالعات حوزه جنسیت، ارزیابی یادگیری را حول محور چگونگی تدریس و محتوا در راستای توانمندسازی زنان و رفع موانع نهادی که سدی برای پیشرفت آموزشی زنان شده است مورد توجه قرار داده‌اند (جوان، ۱۳۹۷).

۳-۳. هویت دانشگاهی؛ از بازتولید تا بازاندیشی

کتاب تلاش می‌کند با پیش فرض قرار دادن نبود پیشینه مطالعاتی در حوزه مفهوم‌سازی جنسیتی در کلاس درس در ایران، تفاوت‌های جنسیتی در کلاس درس را بیان کند. ضرورت طرح این تفاوت‌ها در مفاهیم هم، به طور دقیق، در عقیم ماندن سیاست‌های آموزش عالی حوزه زنان مطرح شده است. سعی شده است این مسئله با تأکید بر تقسیم‌بندی‌های جنسیتی در جامعه بررسی شود و به عوامل مؤثر بر این تقسیم‌بندی پرداخته شود. علی‌رغم تلاش نسبتاً ناموفق کتاب در فرایند بررسی و شناخت تفاوت جنسیتی در بُعد اجتماعی و فرهنگی، یکی از نقاط قوت آن توجه به این موضوع است که مفهوم‌سازی جنسیتی را در ادبیات و نظریه‌های جنسیتی در تقاطع با نظریه‌های زیستی و اجتماعی مورد کنکاش قرار می‌دهد و در نهایت محور مطالعه تفاوت جنسیتی را به سمت برساخت‌گرایی اجتماعی هدایت می‌کند و درک پویا از جنسیت همراه با بلوغ، تجربه و بازاندیشی و مکانیسم‌های تفاوت جنسیتی را توضیح می‌دهد.

در برساخت‌گرایی، مسئله در نوع مواجهه ما با پدیده‌ها ساخته می‌شود. کتاب به خوبی تفکیک رویکرد خود را تشریح و تبیین می‌کند. در این رویکرد، تلقی سنتی از جنسیت در فرایند بازتولید تغییر می‌کند. جنسیت در این تعبیر پارامتری مفروض نیست و در تعامل و ارتباط متقابل صورت‌بندی می‌شود و نقش نیروهای کلان اجتماعی در هویت جنسیتی تعدیل و نقش فرد فعالانه دیده می‌شود. کتاب به خوبی استدلال می‌کند که کلاس درس مرحله‌ای از برساخت هویت‌های جنسیتی در دانشگاه است.

اما آنچه به نظر می‌رسد در توضیح برساخت هویت جنسیتی مغفول مانده توجه به تحولات هویتی زنان و برساخت جدید هویت در کلاس درس است. کتاب صرفاً به بازتولید هویت در تداوم هویت خانواده و جامعه با توجه به ساختارها تأکید می‌کند و جنسیت در کلاس درس را صرفاً با این مصادیق مفهوم‌سازی می‌کند.

به نظر می‌رسد که آن‌چه در رویکرد برساخت‌گرایی اجتماعی اهمیت دارد پرداختن به معنای‌های جدید در موقعیت‌های تازه است. اگرچه بخشی از برساخت‌ها می‌توانند همچنان ریشه در سنت‌های قبلی داشته باشند و، به تعبیری، در دیگر چارچوب‌های عینی بازتولید شوند، اما آن‌چه در برساخت‌گرایی اتفاق می‌افتد این است که واقعیت‌های ذهنی می‌توانند نقش پویایی در ساختن واقعیت‌های عینی پیدا کنند و در فرایند بازاندیشی، مفاهیم تازه‌ای خلق کنند. دانشجویانی که با پس‌زمینه اجتماعی و فرهنگی وارد کلاس درس دانشگاه می‌شوند و تحت شرایط و آموزش جدیدی قرار می‌گیرند، قادر خواهند بود برساخت اجتماعی تفاوت جنسیتی را به شکل متفاوتی رقم بزنند و صرفاً بازتولیدکننده فرهنگ جامعه خود در کلاس درس نیستند. این در حالی است که کتاب در بررسی نقش متغیر مداخله‌کننده آموزش و یادگیری دانشگاهی و قرار گرفتن در فضای دانشگاهی به‌عنوان یک نهاد اجتماعی و نقش آن در برساخت اجتماعی تفاوت تقریباً سکوت کرده است.

۳-۴. زنان و دانشگاه

کتاب در فصل دوم با عنوان «جامعه جنسیتی و کلاس جنسیتی» این‌گونه استدلال می‌کند که نوع رویکردهای جنسیتی در جامعه، که در تعامل نهادها و از جمله نهاد خانواده است، به کلاس درس دانشگاه هم رسوخ می‌کند و کلاس جنسیتی در حقیقت ادامه جامعه جنسیتی است (حبیب‌پور کتابی، ۱۳۹۷، ۵۰). کتاب به توضیح دو رویکرد و دو گفتمان موازی در ارتباط با زنان در دانشگاه می‌پردازد، اما نقش ساختار در گفتمان زنانه شدن دانشگاه را برجسته‌تر از عاملیت می‌داند.

با توجه به این‌که در بررسی کلاس درس، تفکیکی بین دانشجویان تازه‌وارد و دانشجویان در حال تحصیل و یا در حال فارغ‌التحصیلی انجام نشده است، نمی‌توان باصراحت چنین نتیجه‌ای را نسبت به رویکرد جنسیتی در کلاس درس داشت. کتاب به تأثیر چشم‌انداز متفاوت بودن بر سبک یادگیری و همچنین تأثیر برداشت نابرابر از توانمندی بر منزلت اجتماعی (پایین‌تر بودن زنان) اشاره می‌کند، اما آن‌چه در این بخش در ارتباط با مواجهه زنان با دانشگاه مغفول مانده این است که قبل از پرداختن به تأثیرات هرگونه رویکرد نابرابر و متفاوت بر کلاس درس، ابتدا باید به چگونگی این تفاوت توجه کرد. ادعای کتاب مبنی بر این‌که رویکردهای خانواده و جامعه به‌شکل نظام‌مندی توانسته‌اند کلاس درس را هم صورت‌بندی کنند ادعایی است که اگر آن را بپذیریم، مستلزم تفکیک کلاس‌های درس از یکدیگر در فرایند بررسی و شناخت است.

دانشگاه، به‌عنوان یک نهاد اجتماعی و آموزشی، خود دارای تعاملات متعددی است که این تعاملات بیش از هر مکانی در کلاس و بین اساتید، محتوای آموزش، فضای آموزشی و ... با

دانشجویان رخ می‌دهد و لزوماً نمی‌تواند بدون هیچ تأثیر و مداخله‌ای، رویکردهای خانواده و جامعه را بازتولید کند، بلکه احتمالاً برساخت امر اجتماعی در دانشگاه، وابسته به تعاملات متعدد، می‌تواند در برخی موارد حتی توضیح‌دهنده‌ای کافی برای رویکردهای غیرجنسیتی در کلاس درس شود. بنابراین، هرگونه بی‌توجهی به تعاملات درون دانشگاه می‌تواند به‌جای مفهوم «اریب جنسیتی» ذکرشده در کتاب (حبیب‌پور گتایی، ۱۳۹۷، ۴۸)، نوعی اریب پژوهشی محسوب شود.

کتاب در رویکرد برساخت‌گرایی، بر بازنمایی وسیع الگوهای جنسیتی، حفظ میراث تضادهای نقش قبلی زنان و تبعیت زنان از الگوهای رفتاری و تکرار آن‌ها تأکید می‌کند و درک عمومی از کلاس درس به بازتولید رفتارهای اصیل تقلیل داده می‌شود. این در حالی است که تحقیقات متعدد دیگری در حوزه زنان (طیبی‌نیا، ۱۳۹۶، ۲۵۴) نشان می‌دهند که زنان بعد از تجربه دانشگاه، در فرایند بازاندیشی ذهنی قرار می‌گیرند و دست به بازآفرینی و خلاقیت در الگوهای رفتاری و سیاست‌های زندگی خود می‌زنند و تکرارها نمی‌تواند در حد رفتارهای اصیل، رویکردهای جنسیتی در دانشگاه و کلاس درس را توضیح دهد.

اما کتاب در رویکرد دوم نظری خود به زنان و دانشگاه، در بخشی با عنوان «سوژه‌شدگی جامعه و تغییر جامعه جنسیتی»، با به کار بردن تعبیر «دگردیسی»، به عاملیت زنان و نقش آن‌ها در تعدیل جامعه جنسیتی اشاره می‌کند. کتاب همچنین مفهوم «شهروند شدن زنان» را به‌عنوان سوژه‌های جدیدی از هویت زنانه در تغییر گفتمان زنانه معرفی می‌کند؛ سوژه‌هایی دانش‌مدار، مشارکت‌جو، پاسخ‌جو، بازاندیش و ... (حبیب‌پور گتایی، ۱۳۹۷، ۵۵). در این باره، آنچه در کتاب مطرح شده به این شرح است:

اگرچه در ابتدای ورود زنان به آموزش عالی، و حتی زنانه شدن آن، نقش ساختار در برساخت زنان برجسته است، اما در مراحل جلوتر و با افزایش (به‌ویژه کیفی) دختران در آموزش عالی، قطعاً حضور آن‌ها رنگ و بوی عاملیتی خواهد گرفت و زنان پس از حضور چندساله خویش در دانشگاه، البته در صورت دمکراتیزه شدن جامعه، می‌توانند در اثر سوژه‌سازی جامعه، جریان جامعه را از حالت جنسیتی خارج و تعدیل کنند (حبیب‌پور گتایی، ۱۳۹۷، ۵۶).

بر این اساس، رویکردهای نظری کتاب اشاره به گفتمان‌سازی‌های دوگانه در دانشگاه است که به تبع آن، کلاس درس نیز به همان اندازه تحت تأثیر گفتمان‌سازی‌ها قرار خواهد گرفت. به نظر می‌رسد که در این باره، اگرچه کتاب به حد کفایت دو رویکرد گفتمانی را تشریح می‌کند، اما سیر محتوایی کتاب در عمل به‌خوبی نتوانسته است تفکیک موجود در درون خود را مرزبندی کند و این

امر همچنان می‌تواند مترتب بر ضعف ساختارهای روش‌شناختی کتاب فهم شود؛ آن‌چه در نهایت با مشخص نبودن نقش نهاد دانشگاه در تقویت تفاوت جنسیتی و یا تعدیل این تفاوت، ارزیابی از دانشگاه و نقش آن در هویت‌سازی را بیش از حالت فعال در حالت منفعل تفسیر می‌کند.

۳-۵. نقش سبک‌های زبانی و بیانی در عاملیت پنهان برساخت جنسیت

در سرانجام پایانی نقد کتاب، فارغ از ضرورت توجه به هرگونه عینیت در پژوهش‌های اجتماعی، آن‌چه در این پژوهش‌ها شایسته است مد نظر قرار گیرد سبک‌های مسئله‌سازی و ساختاربندی نتایج یک پژوهش است. کتاب در فصل‌های آخر خود در دسته‌بندی‌های متعدد نتایج حاصله از پژوهش را بیان می‌کند و جزئیات حاصل از تجربه‌های پژوهشی بیان می‌شوند. اما آن‌چه در بخش بیان نتایج چالش این متن شده است نحوه استفاده از سبک‌های زبانی و بیانی در بازنمایی و انعکاس نتایج است. اگرچه خود کتاب به سبک‌های زبانی جنسیتی از منظر دیگری نگاه می‌کند و دقیقاً به تأثیر و نقش آن‌ها در گفتمان‌سازی جنسیت اذعان می‌کند، اما باید توجه داشت که سبک‌های زبانی و بیانی، از آن جهت که می‌توانند نقش یک عاملیت پنهان در بازتولید کلیشه‌های جنسیتی را ایفا کنند، لازم است در همه تعاملات اجتماعی مورد توجه قرار گیرند.

استفاده از مفاهیم و برچسب‌های مفهومی برای توضیح نتایج یک پژوهش، خود می‌تواند عاملیتی پنهان در بازتولید و برساخت جنسیتی باشد. کتاب در بخش‌هایی، به‌منظور استدلال و تشریح اریب جنسیتی، از چنین مفاهیمی استفاده کرده که شایسته است در راستای حذف و تعدیل کلیشه‌های نامعتبر در حوزه جنسیت زنانه، این مفاهیم مورد مذاقه و بازبینی قرار گیرند. اگرچه کتاب در جهت پرداختن به فهم متعارف اجتماعی سعی کرده است مفهوم‌سازی خود را به رویکردهای موجود در خانواده و جامعه نزدیک کند، اما در سنت پژوهش دانشگاهی و آکادمیک، برخی مفاهیم، خارج از بافت اجتماعی، می‌توانند تعبیری از سوگیری مفهومی و بار ارزشی باشند. این زبان است که هم در صورت و هم در کاربرد، پایه و اساس ساختن، تداوم بخشیدن و به چالش کشیدن معنا است (ویوین بر، ۱۳۹۴، ۷۵) بر این اساس، به‌منظور پرهیز از این خلط معنایی و جنسیت‌زدایی از پژوهش‌های علمی، پیشنهاد می‌شود که در حوزه تحقیقات اجتماعی، به این مهم توجه شود. پژوهش‌های حوزه جنسیت بیش از هر چیز نیازمند شناخت واقعی از مسائل، عدم تعادل‌ها و گسست‌های اجتماعی است.

منابع

- بر، ویوین (۱۳۹۴). برساخت گرایی اجتماعی (مترجم: اشکان صالحی). تهران: نشر نی.
- جوان، دی جورجیو لوتز (۱۳۹۷). زنان در آموزش عالی؛ تغییر توانمندساز (مترجم: بابک طهماسبی). تهران: مؤسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- حبیب‌پور گنتابی، کرم (۱۳۹۷). برساخت اجتماعی تفاوت؛ جنسیت در کلاس درس دانشگاهی. تهران: مؤسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- سراج‌زاده، سیدحسین؛ جواهری، فاطمه؛ و فیضی، ایرج (۱۳۹۵). نگرش‌ها و رفتار دانشجویان. تهران: مؤسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- صمدی، معصومه (۱۳۸۴). بررسی باورهای برنامه‌ریزان درسی درباره تفاوت‌های دختران و پسران در زمینه شناختی. فصلنامه مطالعات اجتماعی- روان‌شناختی زنان، ۳(۲)، ۸۳-۹۶. doi: 10.22051/JWSPS.2005.1265
- طیبه‌نیا، مه‌ری (۱۳۹۶). دانشگاه، هویت و سیاست زندگی زنان. تهران: مؤسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

